

admodum invitus avellor. Et tamen avelli me jam oportet. Periclitor enim et peregrinor adhuc. Sublato mihi domino meo, sine socio, sine solatio, sine adiutorio in peregrinatione mea hæc etiam adeo solus derelictus, ut orbis Britannicus, in quo, dum hanc martyris historiam scriberem, aliquandiu sum moratus, mihi communicare vix velit, nescio si aut dignetur aut audeat. Et de pontificibus terræ mea præsertim querimonia hæc. Nescio si forte ob primam in me regis nostri iram ipsi adhuc exterriti sint, et mihi communicare aut non dignentur aut metuant; aut iterum nescio si suam reputent injuriam, quod patri meo et domino decessori suo per tot labores, per difficultates tot, per tot damna, per tot pericula, impenderim tam devotum, sicut mundus novit, et tam fidele obsequium. Et quod mirum admodum, patris mei et domini similiter ut perhibent patris sui et patroni, mortui corporis et in corruptionem descendens, mortuas quotidie adorant reliquias et vivas spernunt. Mira quidem devotio hæc: si fructuosa, Deus novit, ipsi viderint. Dignius certe videretur et devotius, ut per vulnera mortui corporis super patroni sui vivas adhuc reliquias effunderent viscera suæ miserationis. Verumtamen de duobus jam domini mei in sede metropolitana successoribus quos ipse vidi, dum adhuc martyris historiam scriberem, nulla mihi nunc quæstio, querimonia nulla. Quibus duntaxat tanquam matris meæ

A sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ sponsæ debet reverentiam, non quæstionem ullam movere vel quæmoniam. Quid deceat norunt ipsi, et quid fecerint ipsi viderint. Ut verum fatear, contemptus hic mihi quidem pro minimo ab his vel illis seu ab humano die. Mea quippe gloria si domino meo et magistro mihi sublato et currum suum ignitum scandente, ego discipulus peregrinans adhuc adimpleam ea quæ desunt passionum ejus in me; cantans illud cum Propheta: *Parvulus sum ego et contemptus, justificationes tuas non sum oblitus (Psal. cxviii)*. Et item illud: *Redime me a calumniis hominum, ut custodiam mandata tua (ibid.)*. Siquidem dominus meus post ipsius de mundo excessum, cito mihi in visione apparet istius versiculi tanquam cujusdam antidoti contra toxicatas calumniantium linguas injunxit memoriam jugem. Adjiciens etiam inter psalmigraphi versus hunc præcellere. Oro igitur et iterum oro ut redimat me Dominus a calumniis hominum, et custodiam mandata ejus.

B EXPLICIT MELUS TERTIUS.

Tribus vero melis juxta promissum nostrum ad laudem et gloriam imperatoris et militis in civitate Davidica, prout desuper edocti, jam consummata, subsequitur juxta superius similiter promissum nostrum qualiscunque homilia nostra de natalitio martyris die, quæ sic incipit: *Cantemus Domino*.

HOMILIA HERBERTI DE BOSEHAM

DISCIPULI HISTORIOGRAPHI MARTYRIS

DE NATALITIO MARTYRIS DIE.

Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est, equum et ascensorem projecit in mare (Exod. xv).

Novimus, fratres, novimus omnes canticum istud canticum Hebræorum esse; illorum profecto canticum qui per ignem et aquam transierunt. Verum sicut Hebræorum synagoga tunc, ita Hebræorum ecclesia nunc istud sibi usurpat, imo potius inuat canticum: *Cantemus*, inquit, *Domino*. Nos quippe qui veri Israelitæ sumus et Dei Ecclesia dicimur, sicut et fratres nostri Hebræi, qui jam nos præcesserunt in via et prævenerunt in patriam, per ignem et aquam transivimus. Sed ubi salvantur filii, percutunt inimici, submerguntur ascensores et equi, pro quo est causa et de quo est materia cantici. Cantemus igitur et nos Domino. Verum in primis advertendum quod tria sint filiorum Israel genera canticorum. Et hoc, inquam, in primis advertendum, ut ita liquido appareat an ad singula an ad aliquod singulorum trium specialiter hymnizans nos hodie invitet Ecclesia, *Cantemus*, inquit, *Domino*. Est itaque triplex filiorum Israel canticum. Primum canticum canticum est mœroris; secundum laudis;

tertium vero jubilationis. Primum cantatur in Ægypto; secundum in deserto; tertium vero in regno. Primum canticum est in vetustate culpe; secundum in novitate vitæ; tertium in excessu lætitiæ. Primum quasi sine spe in miseria sæculi; secundum in consolatione spei; tertium in visione speciei, Primi gemendo cantant et manus habent erectas supplicantes pro venia; secundi laborando cantant et manus habent exertas, vigilantes pro pugna; tertii triumphando cantant et manus habent quietas jam securi pro palma. Primum canticum est redeuntium ad se et ad cursum se præparantium; hi jugiter dicunt lamentum et v. Secundum est jam currentium: in ore istorum jugiter canticum novum carmen Deo nostro. Tertium vero canticum est perveniendum. Sed hujus cantici sensus lingua adhuc moribunda non exprimit, quia in spiritualium gaudiorum apertione, vox humana recescit, quia non sunt æterna gaudia angelorum et transitoria istæ festivitates hominum. Hæc enim sunt quæ non vidit oculus, quia sunt abscondita, nec auris audivit quia sunt in pace quietissima, et

in cor hominis ascenderunt, quia sunt incomprehensibilia. Primum canticum Deum invocat et indulgentiam postulat; secundum Deum placat et auxilium flagitat; tertium vero Deum lætificat et gaudium monstrat. Istud est enim canticum super cœleste, canticum admirabile, canticum præconiale quod exprimi non valet et taceri non potest. Istud quippe canticum Canticum canticorum est, canticum epithalamicum, quando jam sponsa in lecto est et sponsus in amplexu. Verum, fratres, forte jam aliqui vestrum ita notant, quod non legantur filii Israel in Ægypto cantasse Domino sed potius clamasse ad Dominum. Sed profecto clamor ille in auribus Domini Sabaoth canticum erat. Nec solum dicam jam canticum quin potius et sacrificium. Quid enim nisi sacrificium, ubi tanta afflictio carnis et contritio cordis? Cum enim absque afflictione carnis solum cor contritum et humiliatum non despiciat Deus. Cor contritum, inquit, et humiliatum Deus non despiciet.

Tria jam, fratres, filiorum Israel distinximus cantica. Verum de primo quod mœroris esse diximus et in Ægypto cantari, advertendum quod triplicem habeat causam et materiam. Celebrem videlicet illam et notissimam triplicem illius triplicis servitutis sub Pharaone inter Ægyptios oppressionem, luti videlicet lateris et palæ. Et illi quidem fratres nostri Hebræi tunc corporaliter, nos vero nunc, confratres eorum et conservi, eodem sed spiritualiter spirituali spiritualis servitutis opprimimur jugo; tanto certe nunc gravius et molestius quanto in illis tunc sola servitutis figura, in nobis vero nunc significatæ servitutis completio est. Et hoc profecto servitutis vi, servitutis jugo, pariter et exactore tantarum servitutum extincto. Pro hac pace, fratres, quæ in filiorum salute et inimicorum ultione consummatur, laus est, et de hac pace secundi cantici, quod canticum laudis jam sæpe diximus, est materia: unde et pro hac pace tota militans Ecclesia ad hoc laudis canticum specialiter his dictis nos invitat: *Cantemus, inquit, Domino, gloriose enim magnificatus est, equum et ascensorem projecit in mare.* Invitat, inquam, et singulariter ad hoc per quemdam diebus nostris singularem athletam Christi, christum Domini, prius quidem viriliter dimicantem sed nostris diebus feliciter triumphantem. Quin potius ipse christus Domini athleta Christi totam Christi Ecclesiam hoc tempore ad hoc laudis canticum provocat per exemplum et in laude confirmat per triumphum. Et ne cui in dubium veniat, quis iste sit, quem ita tango sed necdum nomino, attendite, fratres, levate manus, attollite oculos, erigite aures, et ducem proprie vestrum, athletam hunc Christi, christum Domini, vestrum specialiter ducem cognoscatis ex nomine. Iste certe athleta Christi, christus Domini, gloriosus Christi neomartyr, Thomas Cantuariorum antistes et totius Angliæ nunc absque contradictione primas est, qui in medio nostrum stat, quem utinam et cognoscemus. Et utique cognoscibilis, quia etsi

A non vultus, vulnus eum discernit. Stat enim martyr pro nobis et inter nos tripudians et triumphans toto lacero capite. Stat, inquam, martyr fortior inter ictus gladiatorum in exilio quam Adam inter poma deliciarum in paradiso. Stat, inquam, martyr inter gladiatores, sicut intrepidus et invictus. Stat, inquam, orans et supplicans non pro se sed pro nobis pro his qui sibi crediti sunt.

O pretiosa, o spectabilis hostia, quo rarior eo spectabilior, ubi idem hostia et sacerdos. In hoc Domini sui martyrum principis titulum gerens. Accedit et spectaculo quod ibi immolatus ubi consecratus; et adhuc quod alias penitus tam sancto sancti intacto corpore, in ipsa summitate, in ipso vertice capitis, in ipso loco pontificalis unctionis, cum pœna vulneris martyrii palmam est adeptus, coronam perdens sed coronam recipiens, pro corona coronam, pro carnis corona corruptibili spiritus coronam immarcescibilem: imo mox, ni fallor, pro una et simplici corona recipiens duplicem, auream videlicet et aureolam. O vere salutaris hostia, in natalibus Salvatoris et in Salvatoris Ecclesia pro salute Ecclesiæ immolata. Et quidem immolata non inter templum et altare, nec in angulis templi seu abditis tanquam carnifices fugiens sed inter cornua altaris templi ante beati videlicet Benedicti abbatis aram se exponens: ita Deo ad martyris sui gloriam mirabiliter dispensante, ut et tempus immolationis et locus non solum salutis et benedictionis gratia, sed horum etiam nomina tanquam præclaris et selectis salutis et benedictionis titulis expressissime insignirentur. Hic enim Salvatoris Ecclesia, hic Salvatoris natalitia. Et ne quid desit ad hostiam, hic beati Benedicti ara. Ecce quia sicut loca et tempora salutis et benedictionis plena, sic etiam et locorum et temporum nomine salutem et benedictionem sunt experientia. O si videremus, et si nobis videre datum, in locis et temporibus his pontificem, hostiam vere vivam stantem inter carnifices ferro armatis manibus circumstantes diceremus profecto Phinees zelantem hinc, inde vero Moysen in omni mansuetudine viro Dei assistere. Stat enim ut Phinees sine pontificii sui jam appropinquante nequam se pontificem immemor cum omni imperio inter gladios gladiatores ipsos pontificali arguens auctoritate, gladio sacerdotali non se defendens, sed suos et se exponens pro suis sub perpetuo anathemate sicut districtissime et imperiosissime inhibens ne quem suorum læderent, ne quem tangerent. Stat et ut alter Moyses orans pro populo et universa sancta civitate; stat, inquam, martyr tanquam alter Moyses orans et supplicans. Orans dico et supplicans tanquam pastor et Anglicanæ Ecclesiæ dux specialis et patronus. Qui propter ipsam proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta, magis eligens affligi pro fratribus suis, quam temporalis peccati habere jucunditatem; in hoc etiam certe alterum se nobis Moysen exhibens. Cum esset quippe in regia contubernalis Augustorum, quin potius tanquam coaugustus Augusto,

mox et ex insperato ut a Deo vocatus est, exiit purpuram, et cilicium induit. Quo quasi novus Christi tiro accingitur ad spirituale certamen pugnaturus ad bestias. Contra quas, sicut mundus novit, dimicans tam viriliter hodie, sicut universus Ecclesiarum orbis celebrat, triumphat tam potenter. Quis enim unquam audivit tale aut quis vidit simile, aut cui revelatum factum hoc? Aliquis martyrum pro persecutoribus suis exoravit se exponens. Sed quis et in simul gladium suum exeruit, non se sed suos tam districte tam imperiose inter gladios sic defensans? Vere in martyre isto novo nostro novum et inauditum hoc. Unde et universum Ecclesiarum orbem ad novum et inauditum præconiale laudis canticum tam singularis, tam novus, tam præclarus triumphator invitat: *Cantemus, inquit, Domino*. Verum etsi hoc triumphali tempore ius potissimum debeat triumphanti, non solum ad hoc, sed ad alia quæ jam supra distinximus cantica, istius exemplo provocamur et utinam meritis adjuvemur. Cantica dico quæ prior ipse nobis relinquens exemplum cecinit et sine beato consummavit; quæ ut ipsi hic aptaremus, supra distincta sunt. Primum quod supra ordinavimus, canticum fuit mæroris; hoc iste cecinit in exsilio. Secundum laudis; hoc iste cecinit in martyrio. Tunc enim persecutor victus est eo ipso per quod vicisse videri poterat. Tertium diximus canticum jubilationis: et hoc est præclarum illud et insigne canticum, quod nunc canit in regno. Primum quidem canticum grave; secundum forte; sed tertium nunc suave est, omni profecto delectabili delectabilius.

Et hæc tria, sicut profecto credibile est, cantica quæ prior ipse explevit in se, peregrinorum suorum ad ipsum ex universo ecclesiarum orbe confluentium, quæ gestant in pectore triumphis sui insignia notant, plumbum scilicet, sanguis, et aqua, aqua videlicet sanguine rubricata. Nec enim absque divini provisione consilii, sine quo nec etiam folium cadit ab arbore, factum esse credendum est, ut ita quod omni natione et lingua, uno more et corde, quasi commune inter se edictum fecerint, nova novi martyris vexilla triumphalia prodeant. Ego mysterium magis puto esse quam casum, et utinam vobis mysterium loquerer. Dicam vero quod sentio, utinam quod revelaverit Dominus. Plumbum vetus homo est; de hoc est canticum mæroris. Sanguis martyr est; de hoc est canticum laudis. Nec tunc solum martyrium intelligo, quando animam posuit, sed mox ut exposuit, mox etiam ut ad martyrium paratus fuit. Aqua fluminis impetus est, qui ædificat civitatem Dei, et de hoc est tertium canticum, canticum jubilationis. Signa vero hæc vel vexilla, non in fronte, non in humero, non a tergo, vel a latere, sed palam gestantur in pectore, ut videlicet vitam ipsius triplicem, tanquam triplicem Hebræi nostri viam, secundum datam nobis a Deo sapientiam et gratiam semper habeamus præ oculis et miremur, prout desuper datum fuerit imitantes. Ipsius quippe via et vita mundo sicut admirationi

ita et diebus his novissimis imitationi proposita est. Siquidem qui in aliis sanctis suis et mirabilis, in isto sancto suo admirabilis fuit, occens istum in via non solum mirabili sed et admirabili. Videte si non admirabili. Siquidem in his diebus novissimis, in hoc tempore torporis nostri et teporis, quo olim prædictum nunc impletum est quod abundaret iniquitas et homines forent semetipsos amantes, egressus Hebræi istius et aggressus admirabilis. Videamus egressum. Egressus ejus a purpura ad cilicium, a cilicio ad exsiliu, ab exsilio ad martyrium, a martyrio ad regnum. Aggressus vero nihilominus admirabilis. Contra illum quippe se pro Christo accinxit, quo jubente et ipsi secunantes, imo quasi comprius extiterat in regno et quo cooperante post primatum obtinebat in clero. Et tamen a Christo vocatus, contra istum se pro Christo erexit fide intelligens Deo nihil præponendum. Ecce breviter insinuati Hebræi nostri aggressus et egressus. Aggressus quidem fortis, verum egressus ejus, viæ ejus, et si admirabiles sint, etsi dura, pulchræ tamen. Quam pulchri, inquit, gressus tui in calceamentis, filia principis. Istæ tres Hebræi nostri viæ, hæc tria in viis cantica, per tria illa quæ jam distinguere cœpimus, visibiliter figurari conjecto, quæ sunt plumbum, sanguis et aqua. Est enim plumbum, ut jam dicere cœpimus, vetus homo depositus in exsilio; sanguis novus sacerdos immolatus in templo; aqua vero fons vitæ et torrens voluptatis in cœlo. Et Hebræi quidem nostri tres viæ hæc et in viis hæc cantica, nisi quod tertium non jam Hebræus in via, sed angelorum sancti concivis canit in patria.

Verum Ægyptiorum cantica, quæ in præsentiarum non sine causa vel tangere convenit, his quæ jam sæpe diximus Hebræorum canticis multum dissona sunt, utpote ipsis per antithesim ordinatis et compositis. Inchoant quippe Ægyptiorum hæc cantica a voce elationis. Juxta quod ipsorum præceptor et princeps: *Ponam, inquit, sedem meam ab aquilone et ero similis Altissimo (Isa. xlv)*. Descendunt deinde ad vocem voluptatis provocantes se invicem et cantantes: *Manducemus et bibamus, cras enim moriemur (I Cor. xv)*. Sed finiunt in voce confusionis, illud in fine cum erubescencia et confusione replicantes: *Quid, inquit, profuit nobis superbia, et jactantia divitiarum quid contulit nobis? Transierunt omnia velut umbra. Ecce istæ sunt tres illæ voces, ex quibus in diaboli musica conficiuntur Ægyptiaca cantica. Quarum prima inchoavit in cœlo; secunda in paradiso; tertia vero in inferno. Sed hæc cantica solum hic tetigisse sufficiat: ad id solum quod dux noster hodiernus et præceptor dulcissimus, quem tria beato sine cantica supra jam diximus consummasse, istos Ægyptiorum melos in diaboli confectos musica virtute mirabili, et Dei voluntate misericordie interrupit: fuit quippe et ipse aliquandiu inter Ægyptios adeo gratus Augustino quod etiam damnabatur in tota terra Ægypti: hoc tamen multum a Joseph distans, quod frater*

suos in Ægyptiorum ergastulo laborantes necdum agnosceret. Unde nec compatiebatur super contritione Joseph quin potius præfectis operum erat ipse præfectus. Ad cujus ordinationem et nutum cuncta gerebantur in Ægypto. Et tunc quidem inter Ægyptios ad Ægyptiorum morem Ægyptiorum canticis se conformans inchoaverat in musica diaboli a voce elationis et crebro dissolvebatur ad canticum voluptatis, quod ollas carniū et allia sapiebat et pepones.

Verum, cum miserante Domino audiret demum et adverteret tertiam illam, quæ sequitur, vocem confusionis, interruptit mox diabolicæ musicæ melum. Et quod dictu mirabile est et auditu incredibile, nisi quia nos, fratres, qui nunc vobis loquimur, quod vidimus hoc testamur, mox ut a Deo vocatus est et illuminatus, ita ut tactu oculi fratres suos agnosceret et videret tempus dimicandi pro fratribus; mox, inquam, et ex insperato, ut jam diximus, et præ novitate et raritate operis crebrius repetendum exivit, aulicam exuit purpuram et cilicium induit. O dextera Domini faciens virtutem tantam, et tam superbum peccatorem convertens, quasi de dracone virgam iterum faciens, et squam denuo in vinum mutans. O dextera Domini faciens virtutem, superbo inspirans humilitatem, quasi educens mel de petra, oleumque de saxo durissimo. O potentia Domini suscitans de lapide isto filium Abraham!

Fratres, plus stupeo ad Thomæ conversionem quam Thomæ creationem. Creatus est enim Thomas ut universi. Quid igitur dico ad Thomæ creationem? Plus quippe stupendum et admiratione dignior Thomæ conversio, imo multo plus quam mundi totius creatio. Quanto fortius est opus gratiæ quam naturæ. In mundi quippe creatione potentia fuit naturæ creatis naturam, et dixit et factum est. Sed hic virtus gratiæ ne dicam immutantis, imo quodam modo transsubstantiantis naturam dicentis: Vive tu, jam non tu. *Vivo*, inquit Magister, *jam non ego* (Gal. ii). Et hæc quidem verba hic sermo gratiæ in isto et ad istum, quem nunc loquimur, vivus fuit et efficax, et penetrabilior omni gladio accipiti: quod veterem in eo hominem concussit adeo et excussit, et demum frustatim et minutatim ita concidit, ut perempto veteri novus quidam homo, qui secundum Deum creatus est, reviviscat ex veteri, in tantum ut abnegans semetipsam caro fiat, non caro, sed spiritus, homo non homo, non jam quasi ab humo, sed a cælo, ut oblii jam et rejecto trito illo vetustatis canticō: *Qualis, inquit, terrenus tales et terreni* (I Cor. xv), cantemus in hoc solemnī, in triumphali hac die tam miræ, tam sanctæ conversionis memores, canticum novum, canticum misericordiæ, canticum gratiæ, canticum præconiale, quales cælestes, tales et terreni. Nunquid enim carnis, nunquid hominis fuit proposita, imo jam tenta Augustorum relinquere gaudia, et pro fratribus suis damnatorum crucem sustinere confusione contempta? Nunquid, inquam, fuit hoc aut hominis hujus

A temporis aut hujus temporis opus? Certe nec hujus temporis nec moderni teporis hoc. Verumtamen Thomas hic noster, nostri nec temporis nec teporis sortitus spiritum, in spiritu vehementi omnibus et sæculi et carnis ruptis illecebrarum vinculis, maluit sustinere crucem et pro populo Dei sibi credito affligi, quam temporalis peccati habere jucunditatem, in hoc, sicut jam diximus, et hic iterare non displicet, alterum se nobis Moysen exhibens nisi quia plus quam Moyses hic. Moyses quippe aulæ proposita sibi gaudia, sed iste jam habita dereliquit, elongans se et fugiens, et cum David manens in solitudine. In qua juxta prophetæ consilium sedens, ut perseverans, et tacens, ut discens, levavit se supra se. In hac quippe solitudine tanquam debita sibi virtutis schola haud segniter in divinis exercebatur. Et inter alia divini pietatis opera, præsertim in lege Domini meditabatur, sacras ibi litteras, quas dum adhuc inter Ægyptios sæcularem duceret vitam, nondum didicerat, discens. Discens quidem, non tam doctore homine quam unctione magistra, illius persæpe versiculi agendo gratias recolens: *Bonum mihi, Domine, quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas* (Psal. cxviii). Et ipse quidem et in hoc et in aliis divini pietatis se exercebat operibus, et ipsum etiam alii, alieni tamen magis dicendi quam alii exercebant. *Filii, inquam, alieni, qui mentiti sunt ei; filii, inquam, alieni qui inveteraverunt et claudicaverunt a semitis tuis* (Psal. xvii). Claudicaverunt, dico, volentes partim Mammonæ deservire cum juxta Veritatis dictum nemo possit Deo servire et Mammonæ. Verum filii isti alieni claudicantes et divisi sedentem in solitudine miris et incredibilibus aggressibus exercebant, sedentem in solitudine et salutare Dei cum silentio præstolantis quotidie rumpentes silentium et turbantes quietem. Ipsorum quippe adversus ipsum vere mihi aggressus et incredibiles. Quis enim digne exprimat in quantum ab ipsis vexatus sit, quibus sit affectus contumeliis, quibus injuriis lacessitus? O Jesu bone, quanta passus est pro nomine tuo, a filiis alienis, a fratribus sceleratis, quanta sustinuit ab his ipsis, quibus et pro quibus laborabat et operabatur bona. Qui etiam cum per se non possent duriora inferre, faciebant immissiones per angelos malos, orbem sollicitantes ut pelleretur ab orbe, qui propter ipsos pastorale subiit et sustinuit onus.

Certe, fratres, ego ipse qui nunc loquor, alio referente vix crederem, nisi in illo discipulorum et coxsulum suorum comitatu fuissem expertus ipse, vel ex parte, quæ loquor. Unde, quia tunc fui socius passionis, earundem passionum nunc ego testis sum nec repellar a testimonio. Quod enim vidimus, quod audivimus, quod etiam ex parte sensimus, hoc testamur. Et illi quidem, sicut jam diximus, filii alieni fratres scelerati ita. Attamen is cum his qui oderunt pacem pacificus erat, instans nihilominus opportune et importune. Deus enim, qui juxta prophetam ipsum fortitudinē accinxit, pariter et ut

arcum æreum brachia ejus composuit. Et istud quidem primum est canticum mœroris, quod conversus ad Dominum Domino in exilio in Christi musica præcinit illi Ægyptiorum cantico, quod, sicut jam supra diximus, inter Ægyptios cantare consueverat, per antithesim inchoatum. Illud quippe in musica diaboli a voce elationis, sed istud in Christi musica a gravi sono mœroris inchoat a voce humilitatis. Sic enim et magister in hac musica suos discipulos instituit: *Discite, inquit, a me, quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi)*. Et in prædicationis suæ quasi primæ in musica sua cantilenæ initio: *Agite, inquit, pœnitentiam, appropinquat enim regnam cœlorum (Matth. iv)*. Et ita juxta morem hunc Hebræorum cantica a magistro ordinata sunt et composita, ut primo a cantico mœroris, a voce humili inchoent, et ita sensim ad altiora procedant, ad cantica videlicet exultationis et laudis et demum in summo vox altissima et acutissima jubitus. Unde et prima, quæ primo Hebræis proponuntur cantica a gemitu quidem incipiunt, sed in laude terminantur. Vide igitur unum, quia simile in reliquis est. *Domine, inquit, ne in furore tuo arguas me (Psal. vi)*, et cætera. Et post aliquantis interpositis, quæ gemitus sunt in musica hac, sensim ad sonum dulciorem, ad vocem suaviorem et sublimiorem progredimur. *Discedite, inquit, a me, omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei (ibid.)*. Sic et in aliis Hebræorum canticis reliquis, videlicet pœnitentialibus psalmis, qui primo Hebræis proponuntur ad cantandum, in quibus omnibus a lacrymis quidem incipitur, sed in gaudio finis est. Et ista quidem Hebræorum cantica sic cum versa vice Ægyptiorum cantica a voce altissima, ut supra diximus, et acutissima, sed in absona valde et infusa voce terminentur. Ante ruinam enim exaltatur cor. Iste igitur Hebræus dux noster et præceptor, dum adhuc Hebræus esset, per ignem et aquam transiens, in musica Christi a cantico mœroris inchoavit et per varios et multiplices hujus meli, qui mœroris dicitur, modos, per tentationes videlicet varias et multiplices, sensim ad canticum sublimius ductus est, ad secundum videlicet quod jam sæpè nominavimus canticum laudis. Ad quod in hoc triumphali die nos invitans: *Cantemus, inquit, Domino*.

Et mox causam cantici subjicit: *Gloriose enim magnificatus est*. Et tam gloriosæ magnificentiæ hujus causam mox adnectit: *Quia equum et ascensorem projecit in mare*. Unde in primis standum et pensandum, quod non absolute magnificatum vel magnum, sed gloriose magnificatum dicit. Nam, sicut vehementer, ita et multipliciter ex operibus suis magnificatur Dominus. Aliquando magnificatur per opera potentiæ, ut ex mundi creatione; aliquando per opera misericordiæ, ut ex mundi creati reparatione; aliquando per opera justitiæ, ut ex remuneratione bonorum et damnatione impiorum; aliquando magnificatur miraculose, ut cum aliqua operatur motu iræ seu gratiæ interverso ordine na-

turæ. Et his quidem et multis modis aliis varie et multipliciter, unde et in hoc triumphali martyris die ecclesia merito agit gratias: *Eripuit me, inquit, de inimicis meis fortissimis et ab his qui oderunt me, cum confortati sunt super me (Psal. xvii)*. Verumtamen jam pridem Ecclesia in se hoc ipsam experta ex novo novi martyris sui triumpho novas nunc refert gratias. Nam eo ipso Ecclesia semper consuevit crescere, unde mundus novit deficere. Quo exinanitur ille, examinatur ista, et quo ille succumbit hæc triumphat. Fossa quippe plagis et putata in martyris eo magis extenditur tanquam cœlestis agricolæ vinea, et tansa tribulationum flagellis eo magis producit, tanquam cœlestis opificis tuba. Et tyrannorum persecutionibus tanquam maris elationibus pulsa eo magis levatur in sublime, tanquam refugii cœlestis arca. Et hæc sunt quæ juxta Psalmistarum rectores Ecclesiarum vident, *opera Domini et mirabilia ejus in profundo (Psal. cvi)*. Unde et in Psalmo alibi: *Mirabiles, inquit, elationes maris, mirabilis in altis Dominus (Psal. xcii)*. Et ut evangelii adjiciamus quid, hæc quippe mater nostra Ecclesia evangelici illius grani fructus est, quod nisi cadens in terram mortuum fuisset ipsam solum merneret. Quale certe granum et fructus talis. Et aliis nunc omissis, videamus si non sit in evangelici istius grani fructu novo, in martyre videlicet nostro novo nunc sic. In quo plene nunc cernimus adimpleta quæ de Ecclesiæ virtute sunt præmissa. Vivum Thomam sola Anglia habebat, occisum vero nunc omnes gentes. Notus enim in Anglia Thomas, sed nunc in orbe magnum nomen ejus. Dominus enim qui extendit cœlum sicut pellem, versa nunc vice pellem militis sui occisi vulneratam et morticinam extendit, sicut cœlum in tam amplam educens eam latitudinem. Juxta quod post præmissionem de ereptione sua gratiarum actionem adjungit mater nostra Ecclesia: *Et eduxit me in latitudinem, salvum me fecit cum voluit me (Psal. xvii)*.

Erigant se igitur ad istud Ecclesiæ de ereptione sua canticum Ecclesiarum rectores, ut ita spe certissima consolati eo ipso congratulentur se non ereptos quam viderint inimicos suos fortissimos confortatos super se. Et desuper data Ecclesiæ virtute propria non desperent. Aspiciant et in consuetudinem suam Ecclesiæ quondam rectorem Thomam ut ipsi in ipso videant opera Domini et mirabilia ejus in profundo. In ipso, inquam, videant ipsi opera Domini et mirabilia ejus, qui in profundo maris istius sæculi creditam sibi Petri naviculam in tanta tempestatis procella, inter tot scopulos et tam periculosas maris voragines, rexit tam fortiter, rexit et tam prudenter; adeo etiam fortiter et viriliter adeo, ut quod inauditum a sæculo, demum ipsomet in medium procellæ ultro se exponeret, in proprio sanguine suo navicula sibi credita fluctaret et curreret. Ut ita sicut tutius et velocius a procella maris sæculi hujus quasi avolando velificaret ad patriam.

Et tu, Domine, igitur qui hodie in tam glorioso A martyris tui Ecclesiæ tuæ ducis et patroni exitu ab Ægypto secundum magnitudinem brachii tui tam gloriose magnificatus es, equis et ascensoribus in mare projectis, sicut Hebræorum Synagogam tunc, ita et fidelium tuorum Ecclesiam tuam nunc salva semper et libera; ut sit salva et libera per te semper liberata a iugo servitutis et oppressione tribulantis; auxiliante jugiter ipsi ipsius duce speciali et patrono, qui ut ipsam liberaret animam suam posuit, gloriosus martyr tuus Thomas, qui tecum cum gloria venturus est iudicare vivos et mortuos et sæculum per ignem. Amen.

EXPLICIT HOMILIA DE MARTYRE.

Huic vero cantico laudis subsequitur mox longe aliud et alterius modi canticum, canticum mœroris, canticum tribulationis et angustiae: funestum videlicet illud et famosum decreti chirographum, de quo per totam martyris historiam percrebro mentio facta est, continens capitula sedecim.

Quod iuxta superius promissum nostrum, ideo in omnium calce hic postponimus, ut legant sæcula post futura, et hinc cognoscant, quam justa, quam perspicua fuerit gloriosi neomartyris nostri, primo exsillii et postea martyrii causa. Quorum capitulorum hoc est primum. De advocacionibus etc.

CAUSA EXSILII ET MARTYRII

BEATI THOMÆ

MARTYRIS ET PONTIFICIS CANTUARIENSIS.

PRIMUM HOC DAMNAVIT SANCTA ROMANA ECCLESIA SUB B PAPA ALEXANDRO TERTIO.

De advocacione et præsentatione Ecclesiarum si controversia emerit inter laicos, vel inter clericos et laicos, vel inter clericos. in curia domini regis tractetur et terminetur.

SECUNDUM HOC TOLERAVIT.

Ecclesiæ de feodo regis non possunt in perpetuum dari absque assensu et concessione ipsius.

HOC TOLERAVIT.

Clerici relati et accusati de quacunq[ue] re, submovit a justitia regis venient in curiam ipsius, responsuri ibidem de hoc, unde videbitur curiæ regis quid sit ibi respondendum, et in curia ecclesiastica, unde videbitur quod sit ibi respondendum; ita quod justitia regis mittet in curiam sanctæ Ecclesiæ ad videndum qua ratione res ibi tractabitur. C Etsi clericus convictus vel confessus fuerit, de cætero non debet eum Ecclesia tueri.

NOTULA 4. HOC DAMNAVIT.

Archiepiscopis, episcopis et personis regni non licet exire de regno absque licentia regis; et si exierint, si regi placuerit, assecrurabunt quod nec in eundo nec in moram faciendo perquirent malum vel damnum regi vel regno.

NOTULA 5. HOC DAMNAVIT.

Excommunicati non debent dare vadium ad remanens, nec præstare juramentum, sed tantum vadium et plegium standi iudicio Ecclesiæ ut absolvantur.

NOTULA 6. HOC TOLERAVIT.

Laici non debent accusari, nisi per certas et legales accusatores et testes in præsentia archiepiscopi vel episcopi, ita quod archidiaconus non per-

B dat jus suum, nec quidquam quod inde habere debeat. Et si tales fuerint qui culpantur, quod non velit vel non audeat eos aliquis accusare, vicecomes requisitus ad id faciet jurare duodecim legales homines de visneto seu de villa coram episcopo, quod inde veritatem secundum conscientiam suam manifestabunt.

NOTULA 7. HOC DAMNAVIT.

Nullus qui de rege teneat in capite, vel aliquis dominicorum ministrorum ejus excommunicetur nec terræ alicujus eorum sub interdicto ponantur, nisi prius rex, si in terra fuerit, conveniatur, vel justitia ejus, si extra regnum fuerit, ut rectum de ipso faciat, et ita ut quod pertinebat ad curiam regiam ibidem terminetur, et de eo quod spectabit ad ecclesiasticam curiam ad eandem mittatur ut ibidem terminetur.

NOTULA 8. HOC DAMNAVIT.

De appellationibus, si emerint, ab archidiacono debent procedere ad episcopum et ab episcopo ad archiepiscopum; et si archiepiscopus defuerit in justitia exhibenda, postremo ad regem est perveniendum, ut præcepto ipsius in curia archiepiscopi controversia terminetur, ita quod non debet ulterius procedere absque assensu regis.

NOTULA 9. HOC DAMNAVIT.

Si calumnia emerit inter clericum et laicum, vel e converso de ullo tenemento, quod clericus velit ad eleemosynam attrahere, laicus vero ad laicum feodum, recognitione duodecim legalium hominum per capitalis justitiæ regis consuetudinem terminabunt, utrum tenementum sit pertinens ad eleemosynam sive ad laicum feodum, coram ipsa justitia regis. Et si recognitum fuerit ad eleemosynam per-